

Μπακούιν: Κοινωνία και Άτομο

Επιμέλεια κειμένου: Γ.Μάξιμοφ

Η κοινωνία που προηγείται χρονικά από κάθε ανάπτυξη της ανθρωπινότητας και συμμετέχει πλήρως στην πανίσχυρη δύναμη των φυσικών νόμων, δράσεων και εκδηλώσεων, αποτελεί την καθαυτό ουσία της ανθρώπινης ύπαρξης. Ο άνθρωπος γεννιέται μέσα στην κοινωνία, όπως ένα μυρμήγκι γεννιέται σε μια μυρμηγκοφωλιά ή μια μέλισσα στην κυψέλη της. Ο άνθρωπος γεννιέται στην κοινωνία από την ίδια τη στιγμή που γίνεται ανθρώπινο ον, δηλαδή ον που διαθέτει σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό την ικανότητα της ομιλίας και της σκέψης. Ο άνθρωπος δεν διαλέγει την κοινωνία, αντίθετα είναι προϊόν της και υπόκειται εξίσου αναπόφευκτα στους φυσικούς νόμους που διέπουν την αναγκαία ανάπτυξη του, όσο και στους άλλους φυσικούς νόμους στους οποίους πρέπει να υπακούει. Η κοινωνία προηγείται χρονικά και συγχρόνως ζει και μετά από κάθε άτομο, όντας απ' αυτήν την άποψη σαν την ίδια την φύση. Είναι αιώνια σαν την φύση ή μάλλον, καθώς έχει γεννηθεί πάνω σ' αυτή τη γη, θα διαρκέσει όσο και η ίδια η γη.

Η εξέγερση εναντίων της κοινωνίας είναι αδιανόητη. Μια ριζική εξέγερση εναντίων της κοινωνίας θα ήταν, συνεπώς, εξίσου αδύνατη για τον άνθρωπο με μία εξέγερση εναντίων της φύσης, καθώς η ανθρώπινη κοινωνία δεν είναι τίποτε άλλο παρά η τελευταία μεγάλη εκδήλωση ή δημιουργία της φύσης πάνω στην γη. Και ένα άτομο που θα ήθελε να εξεγερθεί εναντίων της κοινωνίας, δηλαδή εναντίων της φύσης γενικά αλλά και της δικής του φύσης ειδικά – θα έβαζε τον εαυτό του πέρα από τον φράκτη της πραγματικής ύπαρξης, θα βούλιαζε στο μηδέν, σε ένα απόλυτο κενό, σε μια άψυχη αφαίρεση, στον θεό.

Άρα εξίσου αδύνατο είναι να ρωτάμε αν η κοινωνία είναι καλή ή κακή με το να ρωτάμε αν η φύση – το καθολικό, υλικό, πραγματικό, απόλυτο, μοναδικό και υπέρτατο ον – είναι καλή ή κακή. Είναι πολύ περισσότερο απ' αυτό: είναι ένα τεράστιο, θετικό και πρωτογενές γεγονός, που υπάρχει πριν από κάθε συνείδηση, κάθε ιδέα, κάθε διανοητική και ηθική διάκριση. Είναι η αληθινή βάση, είναι ο κόσμος στον οποίο, αναπόφευκτα και σε πολύ μεταγενέστερο στάδιο, άρχισε να αναπτύσσεται αυτό που αποκαλούμε καλό και κακό.

Δεν υπάρχει ανθρωπινότητα έξω από την κοινωνία. Για μια πολύ μακρά περίοδο, που διήρκεσε χιλιάδες χρόνια, το είδος μας περιπλανιόταν στην γη σε απομονωμένες ορδές. Αυτό συνέβαινε πριν αφυπνιστεί, μαζί με την πρώτη εμφάνιση της ομιλίας και την πρώτη λάμψη της σκέψης, μέσα στο κοινωνικό και ζωικό περιβάλλον μιας απ' αυτές τις ορδές η πρώτη αυτοσυνειδητή ή ελεύθερη ατομικότητα. Χωριστά από την κοινωνία, ο άνθρωπος δεν θα έπαυε ποτέ να είναι ένα στερούμενο ομιλίας και συλλογιστικής ικανότητας ζώο, θα ήταν χίλιες φορές πιο φτωχός και πιο εξαρτώμενος από την εξωτερική φύση από τα περισσότερα τετράποδα, πάνω από τα οποία τόσο περήφανα ορθώνεται σήμερα.

Η κοινωνία δέχεται τη δράση των ατόμων πάνω της. Με τη σειρά της, η κοινωνία χρωστάει στα άτομα. Μπορούμε μάλιστα να πούμε ότι δεν υπάρχει άτομο, όσο κατώτερο και όσο αδικημένο και αν είναι από την ζωή και την αγωγή του, που να μην επιρρεάζει με την σειρά του την κοινωνία, έστω και στον χαμηλότερο βαθμό, με την ασήμαντη εργασία του, με την ακόμα πιο ασήμαντη διανοητική και ηθική του ανάπτυξη και τις έστω και απαρατήρητες στάσεις και δράσεις του. Είναι λογικό, φυσικά, ότι το ίδιο δεν υποψιάζεται καν ούτε θέλει αυτή την επίδραση που ασκεί πάνω στην κοινωνία που το παρήγαγε.

Τα άτομα είναι όργανα της κοινωνικής ανάπτυξης. Διότι η πραγματική ζωή της κοινωνίας, σε κάθε στιγμή της ύπαρξης της, δεν είναι παρά το συνολικό άθροισμα όλων των ζώων, σχέσεων, αναπτύξεων και δράσεων όλων των ατόμων που την συνιστούν. Τα άτομα αυτά, όμως, βρέθηκαν μαζί και ενώθηκαν όχι αυθαίρετα, όχι με ένα συμβόλαιο, αλλά ανεξάρτητα από την θέληση και την συνείδηση τους. Όχι μόνο οδηγήθηκαν μαζί και συνδιάστηκαν σε ένα πράγμα, αλλά είναι δημιουργημένα, στην υλική, διανοητική και ηθική ζωή που εκφράζουν και ενσαρκώνουν στην πραγματικότητα. Συνεπώς, η δράση των ατόμων αυτών, η συνειδητή και στις περισσότερες περιπτώσεις, ασυνειδητή δράση πάνω στην κοινωνία που τα δημιούργησε, είναι στην πραγματικότητα, η περίπτωση μιας κοινωνίας που δρα πάνω στον εαυτό της μέσω των ατόμων που την συνιστούν. Τα άτομα είναι όργανα της κοινωνικής ανάπτυξης που δημιουργήθηκαν και προωθήθηκαν από την κοινωνία.

Ο άνθρωπος δεν γεννιέται ελεύθερο και ανεξάρτητο κοινωνικά άτομο. Ο άνθρωπος δεν δημιουργεί την κοινωνία αλλά γεννιέται μέσα σ' αυτήν. Δεν γεννιέται ελεύθερος αλλά σε δεσμά, ως προϊόν ενός ιδιαίτερου κοινωνικού περιβάλλοντος που έχει δημιουργηθεί από μια μακρά σειρά παρελθουσών επιδράσεων, αναπτύξεων και ιστορικών γεγονότων. Φέρει την σφραγίδα της περιοχής, του κλίματος, του εθνικού τύπου και της τάξης στην οποία ανήκει, των οικονομικών και πολιτικών συνθηκών της κοινωνικής ζωής και τέλος της εντοπιότητας, της πόλης ή του χωριού, της οικογένειας και του κύκλου των ανθρώπων μέσα στον οποίο γεννήθηκε.

Όλα αυτά καθορίζουν τον χαρακτήρα και την φύση του, του δίνουν μια καθορισμένα γλώσσα και του επιβάλλουν, δίχως δυνατότητα αντίστασης εκ μέρους του, έναν ετοιμοπαράδοτο κόσμο σκέψεων, συνηθειών, αισθημάτων και νοητικών οριζόντων και τον τοποθετούν, πριν αφυπνιστεί μέσα του η συνείδηση, σε μια αυστηρά καθορισμένη σχέση με τον περιβάλλοντα κοινωνικό κόσμο. Γίνεται οργανικά μέλος μιας ορισμένης κοινωνίας και καθώς αλυσοδένεται, εσωτερικά και εξωτερικά και διαποτίζεται ως το τέλος των ημερών του από τις πεποιθήσεις, προκαταλήψεις, πάθη και συνήθειές του, δεν είναι παρά η πιο ασυνείδητη και πιστή αντανάκλαση της κοινωνίας αυτής.

Συνεπώς, κάθε άνθρωπος γεννιέται και, στα πρώτα χρόνια της ζωής του, παραμένει δούλος της κοινωνίας και ίσως ούτε καν δούλος, διότι για να είναι κανείς δούλος πρέπει να έχει επίγνωση αυτής της κατάστασης δουλείας, αλλά μάλλον ένας ασυνείδητος και αθέλητος βλαστός της κοινωνίας αυτής.

Το κοινωνικό περιβάλλον και η κοινή γνώμη, που πάντα εκφράζει την υλική και πολιτική γνώμη του περιβάλλοντος αυτού, βαραίνει πολύ πάνω στην ελεύθερη σκέψη και χρειάζεται πολύ μεγάλη δύναμη σκέψης, κι ακόμη περισσότερο αντικοινωνικού ενδιαφέροντος και πάθους, για να αντισταθεί κανείς σ' αυτή την βαριά καταπίεση. Η ίδια η κοινωνία, με την θετική και αρνητική της επίδραση, γεννά την ελεύθερη σκέψη στον άνθρωπο και από την άλλη, η κοινωνία είναι εκείνη που συχνά την συντρίβει.

Ο άνθρωπος είναι τόσο πολύ κοινωνικό ζώο που είναι αδύνατο να τον σκεφτούμε χωριστά από την κοινωνία.

Η άποψη των ιδεαλιστών είναι τελείως διαφορετική. Στο σύστημά τους, ο άνθρωπος παράγεται κατ' αρχήν ως αθάνατο και ελεύθερο ον και καταλήγει να γίνει δούλος. Ως ελεύθερο και αθάνατο ον, άπειρο και πλήρες καθ' εαυτόν, δεν έχει ανάγκη την κοινωνία. Αυτό συνεπάγεται ότι, αν ο άνθρωπος εισέρχεται στην κοινωνία, το κάνει αυτό λόγω του προπατορικού αμαρτήματος του ή επειδή ξεχνά και χάνει την συνείδηση της αθανασίας και της ελευθερίας του.

Σύμφωνα με τους ιδεαλιστές, η ατομική ελευθερία δεν είναι το δημιούργημα, το ιστορικό προϊόν της κοινωνίας. Υποστηρίζουν ότι η ελευθερία αυτή είναι προγενέστερη από κάθε κοινωνία και ότι κάθε άνθρωπος, στην γέννησή του, φέρει μαζί του την αθάνατη ψυχή του ως θεϊκό δώρο. Αυτό συνεπάγεται ότι ο άνθρωπος είναι πλήρης καθ' εαυτόν, ένα ακέραιο όν και είναι απόλυτος μόνον όταν είναι έξω από την κοινωνία. Καθώς είναι ελεύθερος πριν και χωριστά από την κοινωνία, συμμετέχει αναγκαστικά στον σχηματισμό της κοινωνίας αυτής με μια θεληματική πράξη, με ένα είδος συμβολαίου -είτε ενστικτώδους και σιωπηρού είτε εσκεμμένου και τυπικού. Με μια λέξη, στη θεωρία αυτή, δεν δημιουργούνται τα άτομα από την κοινωνία, αλλά αντίθετα, αυτά τη δημιουργούν, οδηγημένα από κάποια εξωτερική αναγκαιότητα, όπως η εργασία ή ο πόλεμος.

Το κράτος παίρνει την θέση της κοινωνίας στην ιδεαλιστική θεωρία. Μπορούμε να δούμε ότι στη θεωρία αυτή, η κοινωνία, με την καθαυτό έννοια της λέξης, δεν υπάρχει. Η φυσική, ανθρώπινη κοινωνία, η πραγματική αφετηρία κάθε ανθρώπινου πολιτισμού, το μόνο περιβάλλον στο οποίο μπορούν να εμφανιστούν και να αναπτυχθούν η ελευθερία και η ατομικότητα των ανθρώπων είναι τελείως ξένη προς αυτή την θεωρία. Από τη μια μεριά, αναγνωρίζει μόνο τα άτομα που υπάρχουν μόνο για τον εαυτό τους και είναι ελεύθερα καθ' εαυτά και από την άλλη, αυτή την συμβατική κοινωνία, το κράτος, που σχηματίζεται αυθαίρετα από τα άτομα αυτά και βασίζεται σε ένα συμβόλαιο – είτε σιωπηρό είτε τυπικό. Οι ιδεαλιστές ξέρουν πολύ καλά ότι κανένα ιστορικό κράτος δεν είχε ποτέ κάποιου είδους συμβολαίου ως βάση του και ότι όλα τα κράτη θεμελώθηκαν από την βία, από την κατάκτηση. Αλλά αυτό το φανταστικό αποκύημα του ελεύθερου συμβολαίου ως θεμελίου του κράτους είναι εντελώς απαραίτητο γι' αυτούς και δίχως άλλες τσιριμόνιες το χρησιμοποιούν πλήρως.

Από το βιβλίο «Κριτική της υπάρχουσας κοινωνίας» εκδόσεις Πανοπτικών

(πηγή: [anarchism](#))